

Assistansersättning till barn

Domar från Regeringsrätten
och kammarrätterna
juli 2000 – mars 2004

En rättsfallsöversikt

Under beteckningen RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET ANSER publicerar Riksförsäkringsverket bl. a.

- rättslägesanalyser och rättsfallsöversikter
- viktiga remissyttranden samt rapporter och framställningar till regeringen.

Utgivare: Ombudsenheten

Upplysningar: Carl Johan Hardt
Tel 08-786 92 38
Charlotte Gilén
Tel 08-786 91 52

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Allmänna råd (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyser	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-556 799 29
Fax 08-718 29 90 E-post: rfv@ontime.se eller på
Internet www.rfv.se
Tryck: Sjuhäradsbygdens tryckeri 2004.

Datum
2004-06-17

Vår beteckning
Dnr 4875/2004-JO

Till de allmänna
försäkringskassorna

Denna rättsfallsöversikt innehåller referat av domar från Regeringsrätten och kammarrätterna om assistansersättning till barn meddelade under perioden den 1 juli 2000 till och med den 31 mars 2004.

Ny lagstiftning och senare rättsfall kan komma att förändra den bild som lämnas i denna översikt.

Rättsfallsöversikten kan även läsas på SoFiA.

På Riksförsäkringsverkets vägnar

Helena Almström

Innehåll

1	Inledning	7
2	Barn och assistansersättning i förarbetena	9
3	Domar	12
	3.1 <i>Föräldraansvaret</i>	12
	3.2 <i>Hjälp- och tillsynsbehov</i>	18
	3.3 <i>Assistansersättning i barnomsorg och skola</i>	21
	3.4 <i>Sjukvård eller egenvård</i>	32
	3.5 <i>Övriga frågor</i>	37
4	Kommentarer	39
	4.1 <i>Inledning</i>	39
	4.2 <i>Allmänt om barns rätt till assistansersättning</i>	39
	4.3 <i>Föräldraansvaret</i>	40
	4.4 <i>Assistansersättning i barnomsorg och skola</i>	41
	4.5 <i>Hjälp- och tillsynsbehov</i>	42
	4.6 <i>Sjukvård eller egenvård</i>	43
	4.7 <i>Övrigt</i>	43
5	Förteckning över domar	44

1 Inledning

Riksförsäkringsverket gav i november 2000 ut en rättsfallsöversikt (RFV Anser 2000:5) som i huvudsak behandlade de kammarrättsdomar meddelade under 1999 och första halvåret 2000 som rörde assistansersättning. I den rättsfallsöversikt som nu ges ut har Riksförsäkringsverket granskat domar från Regeringsrätten och kammarrätterna under perioden den 1 juli 2000 till och med den 31 mars 2004 som handlar om barns rätt till assistansersättning enligt lagen (1993:389) om assistansersättning (LASS). Avsikten har varit att ta med alla domar som meddelats under perioden. Någon garanti för att översikten är heltäckande kan dock inte lämnas.

Information om vilka domar som överklagats av Riksförsäkringsverket och verkets svaromål i Regeringsrätten återfinns på socialförsäkringsadministrationens hemsida SoFiA under Stödverksamheter/Om SFA/Samarbetsgrupper/Rättspraxisgruppen.

Med barn avses i denna rättsfallsöversikt den som ännu inte har fyllt 18 år. Den ålder som angivits i rättsfallsreferaten är barnets ålder vid tidpunkten för försäkringskassans beslut. En kammarrättsdom som rör assistansersättning till en person över 18 år som bor hemma hos sin förälder har tagits med i rättsfallsöversikten eftersom den aktualiserar den principiellt intressanta frågan om, och i så fall i vilken utsträckning, föräldrar även har ett ansvar att bistå vuxna barn med vilka de lever i hushållsgemenskap. Domar där barn visserligen varit parter men som rör rent processuella frågor har inte tagits med i rättsfallsöversikten.

Noteras bör att domar som avser barns rätt till personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) inte ingår i översikten. Dessa domar kan vara av stort intresse exempelvis för bedömningen av vad som utgör grundläggande behov och vad som ingår i föräldransvaret.

De domar som refereras i denna rättsfallsöversikt har delats upp i följande ämnesområden

1. Föräldraansvarets omfattning vid bedömning av barns rätt till assistansersättning
2. Frågan om barns behov av hjälp och tillsyn berättigar till assistansersättning.
3. Barns rätt till assistansersättning i barnomsorg och skola
4. Gränsdragningen mellan sjukvård och egenvård
5. Övriga frågor

Det bör noteras att en dom kan beröra flera av de ovan nämnda ämnesområdena. Varje dom refereras dock bara under ett ämnesområde.

Eftersom vissa domar innehåller långa återgivanden av förarbetsuttalanden skulle det bli alltför omständligt att återge dessa förarbetsuttalanden i rättsfallsreferaten. Rättsfallsöversikten inleds därför med en redogörelse för relevanta förarbetsuttalanden i fråga om barns rätt till assistansersättning.

2 Barn och assistansersättning i förarbetena

I samband med att LASS infördes var tanken att endast en liten grupp barn som var mycket vårdkrävande och för vilka föräldrarnas ansvar i kombination med till exempel avlösarservice, barnsomsorg och skola inte räckte till skulle ha rätt till assistansersättning. Det betonades i propositionen (1992/93:159 s. 66) särskilt att föräldrar till funktionshindrade barn, liksom andra vårdnadshavare, har ett ansvar enligt föräldrabalken för barnets personliga förhållanden och för att se till att behoven tillgodoses. I propositionen hänvisades till en enkätundersökning som Socialstyrelsen genomfört hos landets barnkliniker och som visade att sammanlagt 210 barn hade ett sådant stort vårdbehov att de under långa perioder vistades vid olika barnkliniker eller vårdades i hemmet med hjälp av betydande apparatresurser och personalinsatser.

Enligt departementschefen kunde personlig assistans vara av grundläggande betydelse för barn som hade ett omfattande omvårdnadsbehov under hela dygnet eller stor del av dygnet och som på grund av till exempel hjärnskada, genetisk skada eller sjukdom hade flera funktionshinder samtidigt. Sådana funktionshinder kunde vara någon eller flera kombinationer av till exempel rörelsehinder, utvecklingsstörning, synskada, hörselskada, epilepsi, andningsproblem, hjärtsjukdom eller extrem infektionskänslighet. Även om syftet med den personliga assistansen ofta var att avlasta föräldrarna var det möjligt för föräldrar att vara personliga assistenter för sina barn förutsatt att assistansen gick utöver normalt föräldraansvar och att övriga förutsättningar för rätt till assistansersättning var uppfyllda.

Från och med den 1 februari 1995 infördes en bestämmelse som innebar att assistansersättning inte kunde lämnas om den funktionshindrade som arbetsgivare anlätade någon som han eller hon levde i hushållsgemenskap med. Orsaken till ändringen var bland annat att vissa skattemyndigheter ansett att ersättning som lämnas inom en hushållsgemenskap inte var beskattningsbar inkomst. Det arbetsrättsliga skyddet för den som var anställd som personlig assistent av en person som han eller hon levde i hushållsgemenskap med var dessutom svagt (prop. 1994/95:77 s. 12 f.). För föräldrar som ville vara personliga assistenter åt sina barn innebar bestämmelsen att föräldrarna i så fall var tvungna att vara anställda av någon utomstående.

Regeringen tillsatte den 12 april 1995 en särskild utredare med uppdraget att utreda finansieringen och utformningen av regelsystemet för assistansersättningen. Bakgrunden var bland annat att kostnaderna för assistansreformen hade ökat kraftigt. Ett av de besparingsalternativ som föreslogs av den s.k.

assistansutredningen var att barn under 16 år inte skulle ha rätt till assistansersättning (jfr SOU 1995:126 s. 77) Regeringen förklarade dock att den inte var beredd att utesluta barn från assistansersättningen. Barn med svåra funktionshinder skulle även fortsättningsvis vara berättigade till assistansersättning (prop. 1995/96:146 s. 16).

Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen och dåvarande Riksrevisionsverket hade till regeringen framfört att det fanns otydligheter mellan å ena sidan uttalandena i proposition 1992/93:159 om att endast barn med ett mycket stort omvårdnadsbehov skulle ha rätt till assistansersättning och å andra sidan lagtexten som inte gjorde någon åtskillnad mellan barns och vuxnas rätt till assistansersättning. Regeringen föreslog därför att LASS i klagörande syfte skulle kompletteras med bestämmelse som angav att vårdnadshavarens ansvar för barnets behov av omvårdnad, trygghet, fostran, utveckling och tillsyn enligt föräldrabalken särskilt skulle beaktas vid bedömningen av barns behov av personlig assistans (jfr prop. 1995/96:146 s. 16).

Vid utskottsbehandlingen av propositionen motsatte sig dock socialutskottet regeringens förslag att i en särskild paragraf i LASS skriva in föräldraansvaret. Utskottet menade att det redan var en vedertagen princip på handikappområdet att kompensation skulle lämnas för extra omvårdnadsbehov, merarbete och merkostnader till följd av funktionshinder och att denna princip redan tillämpades av försäkringskassorna vid bedömningen av rätt till vårdbidrag och handikappersättning. Utskottet ansåg att principen även skulle gälla vid bedömning av rätten till assistansersättning. Med hänsyn härtill och då vissa motionärer och andra som framfört synpunkter till utskottet uppfattat regeringens förslag som att man skulle ställa högre krav på föräldrar till funktionshindrade barn än på andra föräldrar ansåg utskottet att det inte behövdes något förtydligande i lagtexten om föräldraansvaret (1995/96:SoU 15 s. 18).

Regeringen föreslog även i prop. 1995/96:146 att assistansersättning inte skulle utgå under tiden den funktionshindrade vistades i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet enligt LSS såvitt inte särskilda skäl förelåg. Enligt regeringen var en grundtanke i assistansreformen att den personliga assistansen inte skulle ersätta personal som behövdes för att driva kommunala verksamheter som dagis, skola och daglig verksamhet enligt LSS. I stället var syftet med den personliga assistansen att tillgodose den enskildes personliga behov av stöd och hjälp. Detta hade framhållits i den allmänna motiveringen i prop. 1992/93:159 men inte kommit till klart uttryck i lagtexten. Det var viktigt både av finansiella och principiella skäl att man drog en gräns mellan personlig assistans och näraliggande kommunala och landstingskommunala verksamheter. Regeringen framhöll att kommunerna enligt annan lagstiftning

– socialtjänstlagen, skollagen och LSS – hade en skyldighet att ge funktionshindrade det stöd som behövdes för att de skulle kunna delta i verksamheterna. Enligt regeringen var det dock i vissa speciella situationer angeläget att assistansersättning kunde utgå även i samband med vistelse i barnomsorg, skola och daglig verksamhet. Detta kunde exempelvis gälla i de situationer där den enskildes funktionshinder skapade speciella svårigheter att kommunicera med andra än sina personliga assistenter eller där det med hänsyn till den funktionshindrade personens hälsotillstånd var viktigt att den personliga assistenten fanns till hands. Det kunde också finnas situationer där funktionshindret gjorde det särskilt angeläget att den assistansberättigade hade ett starkt begränsat antal personer knutna till sig. Om sådana särskilda skäl fanns ansåg regeringen att assistansersättning skulle kunna lämnas för tid inom de berörda verksamheterna (jfr prop. 1995/96:146 s. 14 f.).

Socialutskottet framhöll att funktionshindrade barns och vuxnas behov av särskilt stöd i till exempel barnomsorg, skola och daglig verksamhet i princip borde tillgodoses inom ramen för den kommunala verksamheten. Personlig assistans skulle således inte ersätta den personal som behövs för att driva verksamheten. Det borde, enligt utskottet, vara huvudmannens uppgift att se till att de resurser som krävdes med hänsyn till den funktionshindrades behov tillfördes verksamheten, till exempel genom höjd personaltäthet, specialpedagogiskt stöd eller elevassistans. Dock ansåg utskottet att statlig assistansersättning för personlig assistent borde utgå för den tid då den funktionshindrade personen vistas i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet, om funktionshindret var sådant eller kombinationen av funktionshinder var sådan att den funktionshindrade behövde tillgång till någon person med ingående kunskap om den funktionshindrade och dennes hälsotillstånd (1995/96:SoU 15 s.15).

Från och med den 1 juli 1996 infördes bestämmelsen i 4 § LASS att särskilda skäl skall föreligga för att assistansersättning skall lämnas för tid då den funktionshindrade vistas eller deltar i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet.

3 Domar

3.1 Föräldraansvaret

1.

Kammarrättens i Stockholm dom den 22 november 2000 i mål nr 1306-2000

Målet rörde en ettårig pojke, J, som efter att ha drabbats av tarmvred fått delar av tunntarmen bortopererad. J behövde intravenös tillförsel av näringsdropp 13 timmar per dygn, vilket krävde en mycket omfattande insats från hans föräldrar främst på grund av den mycket stora infektionsrisken. Försäkringskassan ansåg att J, bortsett från näringstillförseln, hade utvecklats bra. Han hade gått upp i vikt och var i andra avseenden en relativt normal pojke för sin ålder. Eftersom han inte hade flera funktionshinder kunde han, enligt försäkringskassans mening, inte beviljas assistansersättning.

Länsrätten pekade på att J hade ett speciellt näringsbehov, att han inte hade en fungerande tarmpassage, att han var kopplad till intravenöst näringsdropp en stor del av dygnet och att infektionsrisken var mycket stor. Hans hjälpbehov översteg, enligt länsrätten, vida det som var normalt för ett barn i hans ålder. I vart fall översteg behovet 20 timmar per vecka. J var därför berättigad till assistansersättning.

Kammarrätten konstaterade inledningsvis att J omfattades av personkretsen i 1 § punkten 3 LSS. Med tanke på hans låga ålder skulle den övervägande delen av den tid det tog att tillgodose hans grundläggande behov omfattas av föräldraansvaret. Även om J hade ett större omvårdnadsbehov än vad ett icke funktionshindrat barn i hans ålder hade var detta extra omvårdnadsbehov inte så omfattande att det kunde medföra rätt till assistansersättning. J var därför inte berättigad till assistansersättning.

2.

Kammarrättens i Stockholm dom den 11 december 2000 i mål nr 4295-2000

Målet rörde en fyraårig flicka, T, med försenad psykomotorisk och språklig utveckling. Hon kunde inte förflytta sig av egen kraft och behövde hjälp med toalettbesök, vid måltider, vid av- och påklädning samt när hon kommunicerade med någon annan än sina föräldrar. Försäkringskassan ansåg med hänvisning till föräldraansvaret att T:s omvårdnadsbehov inte var så stort att hon

kunde beviljas assistansersättning. Enligt Försäkringskassan var övriga samhällsstöd i form av helt vårdbidrag, fullt utnyttjad barnomsorg och insatser enligt LSS som avlösarservice i hemmet och korttidsboende utanför hemmet tillräckliga för att tillgodose T:s behov.

Länsrätten noterade att Regeringsrätten i sitt avgörande RÅ 1997 ref. 23 I slagit fast att det förhållandet att man uppbar vårdbidrag inte påverkade rätten till assistansersättning. Länsrätten ansåg att T hade ett stort behov av praktisk hjälp i sin dagliga livsföring och att den hjälp och tillsyn som hon behövde föll inom ramen för de grundläggande behoven. För ett friskt barn i fyraårsåldern var dock behovet av hjälp och tillsyn relativt omfattande. Man var därför tvungen att vid bedömningen av T:s rätt till assistansersättning bortse från en relativt stor del av hennes hjälp- och tillsynsbehov. Länsrätten ansåg att T:s behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov ändå var så stort att hon var berättigad till assistansersättning.

Kammarrätten fann vid en sammantagen bedömning av omständigheterna i målet att T:s behov av personlig assistans inte i genomsnitt översteg 20 timmar per vecka. Hon var därför inte berättigad till assistansersättning.

3.

Kammarrättens i Göteborg dom den 27 september 2001 i mål nr 7485-2000

Målet rörde en nioårig flicka, L, med ryggmärgsbråck. L:s ben var förflamade och hon var rullstolsburen. Hon var stomiopererad och hade förutom nedsatt njurfunktion även vissa svårigheter att tolka sina synintryck. Hennes bostad var handikappanpassad och när hon var i skolan hade hon en elevassistent. Försäkringskassan ansåg att en förutsättning för att barn skulle beviljas assistansersättning var att det förelåg ett omfattande omvårdnadsbehov om minst tolv timmar per dygn. Omvårdnadsbehovet skulle gå utöver det för icke funktionshindrade barn i motsvarande ålder. Enligt Försäkringskassan hade L inte ett så omfattande omvårdnadsbehov att hon hade rätt till assistansersättning.

Länsrätten ansåg, bland annat med hänvisning till föräldraansvaret och de samhällsinsatser L var berättigad till, att L inte hade behov av personlig assistans i den omfattningen att hon var berättigad till assistansersättning.

Försäkringskassan medgav bifall till L:s överklagande till kammarrätten och uppgav att den vid beslutet att avslå L:s ansökan om assistansersättning följt Riksförsäkringsverkets Allmänna Råd 1998:6 enligt vilka omvårdnadsbehov-

et skulle uppgå till minst tolv timmar per dygn för att barn skulle anses vara berättigade till assistansersättning. Riksförsäkringsverket hade nu upphävt dessa allmänna råd. Försäkringskassan bedömde att L:s behov av personlig assistans för sina grundläggande behov översteg 20 timmar per vecka.

Kammarrätten fann att L:s behov av personlig assistans översteg 20 timmar per vecka även med hänsyn till föräldraansvaret och andra möjliga samhällsinsatser. L var därför berättigad till assistansersättning.

4.

Kammarrättens i Stockholm dom den 4 oktober 2002 i mål nr 6247-2001

Målet rörde en tioårig pojke, A, med en muskelsjukdom som innebar att musklerna förtvinade. A kunde gå med levande stöd och använde benskenor. I skolan använde han rullstol och utomhus använde han permobil. Förutom förflyttningssvårigheterna hade han inlärningssvårigheter och kunde inte läsa eller skriva. Han behövde hjälp med skötsel av hygien, på- och avklädning samt vid måltider. Försäkringskassan beviljade honom assistansersättning med i genomsnitt 55 timmar per vecka.

A överklagade Försäkringskassans beslut och yrkade att han skulle beviljas assistansersättning med 77 timmar per vecka under skolveckor och 93 timmar per vecka under lovveckor. A yrkade även att dubbel assistans skulle utgå då han åkte och simmade samt under två timmar per dag under lovdagar. Att han behövde dubbel assistans berodde på att han behövde lyftas vid olika aktiviteter utanför hemmet. På grund av sin sjukdom kunde han inte på något sätt hjälpa till själv vid lyften.

Länsrätten ansåg att den assistansersättning som beviljats A tillgodosåg hans grundläggande behov och vissa andra personliga hjälpbehov. Någon medicinsk utredning som visade att A hade ett kontinuerligt behov av dubbel assistans fanns inte.

Kammarrätten ansåg att A på grund av sina stora och varaktiga funktionshinder hade behov av praktisk hjälp i sin livsföring. Med hänsyn till det ansvar som föräldrar hade för ett friskt barn i tioårsåldern fann dock kammarrätten inte skäl att bevilja ytterligare assistanstimmar.

5.

Kammarrättens i Stockholm dom den 24 juni 2003 i mål nr 4452-2002

Målet rörde en åttaårig pojke, J, med en muskel- och ämnesomsättningssjukdom som angrep musklerna och gjorde dem obrukbara. J var rörelsehindrad, kunde inte äta själv och hade svårt att tala. Vid beräkningen av antalet assistanstimmar gjorde Försäkringskassan ett avdrag om tre timmar per dygn vilket ansågs motsvara ett normalt föräldraansvar för ett åttaårigt barn utan funktionshinder. Vidare gjordes ett avdrag om 30 minuter per dygn eftersom J:s föräldrar hade fått hemsjukvårdsbidrag från landstinget. Försäkringskassan beviljade dubbel assistans med sammanlagt 117 timmar per sexmånadersperiod för förflyttningar till vissa fritidsaktiviteter och för tid då J vistades i familjens sommarhus eftersom det inte fanns några hjälpmedel där.

Länsrätten ansåg att ett barn i åttaårsåldern utan funktionshinder hade ett begränsat men inte oväsentligt behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov. Avdraget för föräldraansvaret om tre timmar per dygn var därför rimligt. Genom hemsjukvårdsbidraget var J:s behov av personlig assistans tillgodosett under 30 minuter per dygn. Även detta avdrag skulle därför godtas. Genom att J beviljats två assistanstimmar extra per dygn under 21 dygn i syfte att täcka hans behov vid lyft och förflyttning när han vistades i sommarhuset var hans behov av dubbel assistans tillgodosett.

Kammarrätten ansåg att Försäkringskassans avdrag om tre timmar per dygn var rimligt med tanke på den tid det tog för föräldrarna att tillgodose de grundläggande behoven och övriga behov hos ett barn i åttaårsåldern som inte var funktionshindrat. Kammarrätten gjorde även samma bedömning som underinstanserna i fråga om hur hemsjukvårdsbidraget påverkade antalet assistanstimmar. Några skäl att bevilja ytterligare timmar med dubbel assistans ansågs inte föreligga.

6.

Kammarrättens i Jönköping dom den 28 oktober 2003 i mål nr 2115-02

Målet rörde en femårig flicka, A, med autism. Föräldrarna hjälpte henne med hygien och måltider samt vid på- och avklädning. Det var svårt att hjälpa henne eftersom hon ofta var aggressiv. Hon saknade språk. Hon kunde aldrig lämnas ensam eftersom hon var farlig för sig själv och sin omgivning. Försäkringskassan beviljade henne personlig assistans med ca 60 timmar per vecka, vilket motsvarade två tredjedelar av den tid A var vaken och vistades i hemmet. Den återstående tredjedelen av tiden skulle tillgodoses genom föräldraansvaret.

A överklagade försäkringskassans beslut till länsrätten och yrkade att hon skulle beviljas assistanstimmar under hela sin vakna tid i hemmet samt under 4,5 timmar per natt. A ansåg att hon var berättigad till personlig assistans för den extra tid som hon vistats i hemmet när hon inte hade någon barnomsorg.

Länsrätten ansåg att A hade rätt till assistansersättning för den extra tid hon vistats i hemmet när hennes föräldrar valt att tacka nej till en dagisplats som erbjudits dem. Länsrätten hänvisade till de förarbetsuttalanden som sade att om en insats skulle nekas med motiveringen att behovet tillgodosågs på annat sätt skulle behovet också *faktiskt* tillgodoses på annat sätt; det räckte inte att behovet kunde tillgodoses på annat sätt (prop. 1992/93:159, s. 172). En tredjedel av den tid A vistats hemma istället för på daghem skulle dock omfattas av föräldraansvaret och inte berättiga A till assistansersättning. Länsrätten gjorde i övrigt samma bedömning som försäkringskassan.

Kammarrätten fann att ett barn i A:s ålder utan funktionshinder fortfarande hade ett betydande behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov. Kammarrätten gjorde samma bedömning som Försäkringskassan att föräldraansvaret i detta fall motsvarade en tredjedel av A:s totala hjälpbehov. Några skäl att bevilja ytterligare assistansersättning fanns därför inte.

7.

Regeringsrättens dom den 6 februari 2004 i mål nr 8600-99

Målet rörde en sjuårig pojke, R, med autism. R fick sin personliga assistans ordnad genom ett brukarkooperativ. Kooperativet administrerade och organiserade den personliga assistansen samt var arbetsgivare för R:s assistenter. Kooperativet krävde dock att brukarna själva var arbetsledare för sina personliga assistenter. R:s mor skötte uppgiften som arbetsledare i R:s ställe. För detta hade hon fått en högre timlön från kooperativet. Hon begärde på grund av arbetsledaransvaret assistansersättning med förhöjt timbelopp för sin son. Försäkringskassan avslag hennes ansökan eftersom man ansåg att ett barn oavsett ålder och funktionshinder inte kunde vara arbetsledare och att uppgiften till stor del gick i föräldraansvaret.

Länsrätten konstaterade att det var R:s uppgift att ha ett arbetsledaransvar men att det var modern, som på grund av R:s låga ålder, var arbetsledare. Det fanns därför särskilda skäl för assistansersättning med förhöjt timbelopp.

Kammarrätten ansåg att det oavsett R:s funktionshinder inte var rimligt att ett så litet barn skulle fungera som arbetsledare för sina assistenter. Den uppgiften omfattades istället av det ansvar som en förälder har som vårdnadshavare

för sitt barn. R hade därför inte rätt till assistansersättning med förhöjt timbelopp.

Regeringsrätten konstaterade att omfattningen av föräldransvaret givetvis varierade beroende på barnets ålder, utveckling och omständigheterna i övrigt. Det arbetsledaransvar det var fråga om rörde förutom R:s föräldrar bara ytterligare en person. Arbetsuppgiften var därför inte av den omfattningen att det gick utöver det ansvar som en förälder hade för ett barn i R:s ålder. R hade därför inte rätt till förhöjd assistansersättning.

8.

Kammarrättens i Jönköping dom den 15 januari 2004 i mål nr 3256-02

Målet rörde personlig assistans i form av jour nattetid för en tjugooftårig man, T, som led av en neurologisk sjukdom. Försäkringskassan beviljade honom assistansersättning med 130 timmar i veckan, varav 4 timmar jourtid under nätterna och 15 assistanstimmar för dubbel assistans och i övrigt aktiv assistans (6 timmar nattetid), eller med 3 389 timmar per sexmånadersperiod. Försäkringskassan godkände därvid i princip inte någon tid för jour under nätterna eftersom T levde i hushållsgemenskap med sin mor. Dock godtogs jourtid för två nätter i veckan då modern var bortrest i sitt arbete. Som skäl för att inte beakta jourtid de nätter som modern var hemma angav kassan att Regeringsrätten i två mål ansett att behov av stöd i form av jour och beredskap tillgodosetts av hemmavarande make och att Riksförsäkringsverket i en kommentar i RFV Anser 1998:8 angett att motsvarande synsätt torde gälla för andra som levde i hushållsgemenskap.

Länsrätten ansåg att behovet av stöd i form av jour fick anses tillgodosett genom beviljade assistanstimmar samt hjälp och stöd av modern. Enligt länsrätten skulle en analog tillämpning göras av reglerna om föräldransvar och de regler som gällde för makar.

Riksförsäkringsverket överklagade till kammarrätten och anförde att verket med sin kommentar avsåg olika typer av hushållsgemenskap men inte den situationen då ett vuxet funktionshindrat barn bor kvar i föräldrahemmet.

Kammarrätten ansåg att det behov av stöd som T hade nattetid inte kunde anses tillgodosett genom en hemmavarande förälder i ett sådant fall då en vuxen funktionshindrad bodde kvar i sitt föräldrahem och levde i hushållsgemenskap med sin förälder. Mot denna bakgrund och med hänsyn till omfattningen av stödbehovet ansåg kammarrätten att jourtid skulle beviljas under natten motsvarande ytterligare fem dagar per vecka.

3.2 Hjälp- och tillsynsbehov

9.

Kammarrättens i Jönköping dom den 15 december 2000 i mål nr 2270-2000

Målet rörde en tolvårig flicka, X, med utvecklingsstörning, autism och grav synnedsättning. X behövde hjälp med att sköta sin hygien samt viss hjälp med påklädning och vid måltider. Hon kunde förmedla enkla behov men kunde för övrigt inte kommunicera. Hon behövde kontinuerlig tillsyn eftersom hon lätt blev aggressiv mot sin omgivning. Försäkringskassan ansåg att X behövde punktvisa insatser av aktiv art som att klä på sig, lägga upp mat på tallriken och hjälp vid toalettbesök men att det återkommande tillsynsbehov som fanns mellan dessa insatser inte kunde grunda rätt till assistansersättning. De direkta vårdinsatserna uppgick inte till tolv timmar per dygn vilket, enligt Försäkringskassan, var en förutsättning för att barn skulle kunna beviljas assistansersättning. Försäkringskassan hänvisade till Riksförsäkringsverkets Allmänna Råd 1998:8 enligt vilka omvårdnadsbehovet skulle uppgå till 12 timmar per dygn för att barn skulle vara berättigade till assistansersättning. En del av X:s behov av omvårdnad omfattades dessutom av ett normalt föräldraansvar. Försäkringskassan beslutade därför vid en tvåårsomprovning att dra in X:s assistansersättning.

Länsrätten ansåg att X hade ett omfattande omvårdnadsbehov men att detta numera inte var av den omfattning att hon hade rätt till assistansersättning.

Kammarrätten konstaterade inledningsvis att X på grund av stora och varaktiga funktionshinder behövde praktisk hjälp med bland annat personlig hygien, måltider samt med att klä av och på sig, det vill säga med sina grundläggande behov enligt 9 a § LSS. X var i behov av aktiva insatser från sina föräldrar; till exempel var de tvungna att ingripa för att hindra att hon skadade sina syskon. Med hänsyn till X:s svårigheter att kommunicera förutsatte föräldrarnas aktiva tillsyn över henne ingående kunskaper om henne. Det rörde sig därför om en sådan tillsyn som grundade rätt till assistansersättning.

Kammarrätten ansåg att ett friskt barn i X:s ålder hade ett begränsat behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov. Det var därför inte möjligt att, med hänvisning till föräldraansvaret, bortse från någon nämnvärd del av de grundläggande behoven när man bedömde om X hade rätt till assistansersättning. Kammarrätten fann att X:s behov av personlig assistans i genomsnitt översteg 20 timmar per vecka och att hon därför var berättigad till assistansersättning.

10.

Kammarrättens i Göteborg dom den 19 september 2001 i mål nr 6243-2000

Målet rörde en åttaårig pojke, L, med funktionshinder i form av autism och utvecklingsstörning. Försäkringskassan ansåg att den tid som L behövde personlig assistans för de grundläggande behoven inte översteg 20 timmar per vecka. Försäkringskassan bedömde att L – utöver vad som omfattades av föräldraansvaret – behövde hjälp med att duscha och med toalettbesök och hjälp med att aktivt förhindra eller avstyra olika moment som kunde medföra fara eller skada för L eller hans omgivning. L bedömdes klara sina måltider och att klä av och på sig med hjälp av tillsyn och tillrättavisningar. L:s kommunikationssvårigheter var enligt kassan inte av den omfattningen som krävs för assistansersättning. Enligt kassan uppgick det sammanlagda behovet av assistans för de grundläggande behoven till 10 timmar och 30 minuter per vecka.

L överklagade till länsrätten. L:s mor framhöll där att L var blixtsnabb och krävde ständig passning. Han hade till exempel fått skärsår efter att ha slagit sönder en fönsterruta, tappat sin lillebror i golvet, orsakat eldsvåda i köket och ätit andras mediciner. Försäkringskassan vidhöll att L inte var berättigad till assistansersättning. Kassan hänvisade till att enligt Riksförsäkringsverkets Allmänna Råd 1998:6 omvårdnadsbehovet skulle uppgå till minst tolv timmar per dygn för att rätt till personlig assistans skulle föreligga. Kassan menade att L:s hjälpbehov – utöver vad som kunde anses kompenseras med vårdbidrag, föräldraansvar och skola/fritidshem – inte var tillräckligt omfattande.

Länsrätten ansåg att L var berättigad till assistansersättning. Länsrätten konstaterade att L på grund av stora och varaktiga funktionshinder behövde hjälp med personlig hygien och i form av aktiv tillsyn. Särskilda skäl att beakta tid i skolan förelåg enligt länsrättens mening inte. Länsrätten framhöll att vid bedömningen av rätten till assistansersättning hänsyn inte skulle tas till vårdbidraget. Föräldraansvaret skulle enligt länsrätten endast i mindre omfattning tas med vid bedömningen av behovet av personlig assistans.

Försäkringskassan överklagade. I kammarrätten tillkom bland annat ett logopedintyg där det bl.a. angavs att L hade stora svårigheter att använda språket och med att fungera socialt. Han hade också mycket svårt att uttala ljud och att bilda satser. Det var mycket svårt att förstå honom. Han använde bara ettordssatser. Han använde framför allt teckenkommunikation. Parallellt med tecken hade man introducerat grafisk kommunikation med hjälp av bilder enligt en metod kallad PECS, Picture Exchange Communication System.

Kammarrätten ansåg i likhet med länsrätten att L:s behov av personlig assistans för de grundläggande behoven översteg 20 timmar per vecka. Domstolen hänvisade till att det av den utredning som tillkommit i kammarrätten, särskilt logopedintyget, framgick att pojken hade uttalade kommunikations-svårigheter och att det var synnerligen viktigt för hans fortsatta utveckling att hans kommunikationsförmåga förbättrades vilket måste beaktas vid bedömningen av hans hjälp- och tillsynsbehov. Mot bakgrund av detta och av utredningen i övrigt ansåg kammarrätten att L var berättigad till assistansersättning.

11.

Kammarrättens i Jönköping dom den 14 december 2001 i mål nr 3755-1999

Målet rörde en tolvåring pojke, R, med DAMP. R var mycket överaktiv och impulsiv. Han klarade att sköta sin hygien och klädsel men behövde hela tiden tillsägelser och övervakning. Hans föräldrar var tvungna att ingripa flera gånger dagligen för att avvärja farliga situationer. Försäkringskassan beslöt att dra in R:s assistansersättning med motiveringen att R själv kunde äta, klä av och på sig och kommunicera med andra personer. Hans ansågs därför inte ha behov av personlig assistans för sin dagliga livsföring och ingick inte i personkretsen enligt LSS.

Länsrätten ansåg att R tillhörde personkretsen enligt LSS och att han utan tillsyn inte själv klarade att tillgodose sina grundläggande behov. Enligt länsrätten översteg R:s behov av hjälp med de grundläggande behoven 20 timmar per vecka. Han var därför berättigad till assistansersättning.

Kammarrätten konstaterade att R bland annat kunde äta, klä av och på sig och sköta sin hygien på egen hand även om detta skedde under övervakning och med vissa tillsägelser. Det stöd han i övrigt behövde bestod i stort sett av tillrättavisningar och övervakning. Kammarrätten ansåg att R:s funktionshinder inte var så stort att det kunde förorsaka honom betydande svårigheter i den dagliga livsföringen på det sätt som krävdes för att han skulle tillhöra personkretsen i 1 § 3 LSS. Inte heller tillhörde han någon annan personkrets i 1 § LSS. R var därför inte berättigad till personlig assistans.

12.

Kammarrättens i Göteborg dom den 28 november 2003 i mål nr 4974-03

Målet rörde en ett år och tio månader gammal pojke, S, med synnedsättning på höger öga, strabism (skelögdhet), neurogen blåsrubbing och psykomoto-

risk utvecklingsförsening. Av utredningen framgick bland annat att S blev förvirrad, ibland förtvivlad, om han utsattes för många synintryck. Hans mor var då tvungen att lyfta upp honom för att han inte skulle skada sig. Annars kunde han dunka huvudet hårt i golvet eller springa rakt in i väggen. Försäkringskassan avslag S:s ansökan om assistansersättning. Enligt kassan behövde S drygt 11 timmars hjälp per vecka med de grundläggande behoven. Tiden avsåg hjälp vid måltider och blöjbyten. Kassan framhöll att även barn utan funktionshinder i motsvarande ålder behövde viss hjälp vid måltider och att ett relativt stort föräldraansvar förelåg för barn i S:s ålder.

Länsrätten konstaterade att S särskilt behövde hjälp med matning och finfördelning av mat samt tillsyn när han var ute och inne. Länsrätten ansåg att träning av syn, hörsel, fingrar och ben, gång- och toaletträning men däremot inte motivering till lek/lekträning skulle bedömas som grundläggande behov då de krävde ingående kunskaper om S:s funktionshinder. Till de grundläggande behoven skulle även räknas behovet av övervakning för att undvika att han skadade sig. Länsrätten förklarade att behovet av personlig assistans översteg 20 timmar per vecka.

Kammarrätten konstaterade att all träning och stöd som funktionshindrade – inte minst barn – behövde krävde ett visst mått av kunskap om personen och funktionshindret. Kammarrätten ansåg att träningen av S inte krävde så ingående kunskaper om honom att den kunde betraktas som ett grundläggande behov. Inte heller övervakningen av honom för att undvika att han skadade sig kunde utgöra ett grundläggande behov. I den utsträckning insatserna hade karaktären av rehabilitering omfattades de av hälso- och sjukvårdslagen och gav inte rätt till assistansersättning. På grund av detta fann kammarrätten att det inte var visat att pojkens hjälpbehov avseende de grundläggande behoven, utöver vad som ingick i föräldraansvaret för ett friskt barn i motsvarande ålder, översteg i genomsnitt 20 timmar per vecka.

3.3 Assistansersättning i barnomsorg och skola

13.

Kammarrättens i Göteborg dom den 29 september 2000 i mål nr 5481-1999

Målet rörde en fjortonårig pojke, M, med en svår CP-skada av typen spastisk diplegi. Han behövde hjälp med grundläggande behov som hygien, att klä sig, förflytta sig och att äta. Försäkringskassan avslag hans ansökan om utökning av antalet assistanstimmar.

M överklagade till länsrätten och yrkade att han skulle få tillgång till personlig assistent även i skolan. Länsrätten ansåg att det fanns särskilda skäl för detta och framhöll att M hade särskilda svårigheter att kommunicera. Även personer som kände honom väl hade svårt att förstå honom. Han behövde lång tid på sig för att få fram vad han ville säga. Länsrätten konstaterade också att det var viktigt att M vid måltiderna fick hjälp av någon som kände honom väl och kunde reglera hans sondmatning och känna igen tecknen på att hans sväljfunktion blev påverkad eftersom det fanns risk för aspiration (få in vätska i luftvägarna/lungorna). Han behövde även i övrigt ha en person närvarande som kunde tolka hans signaler, till exempel när han behövde gå på toaletten, och hjälpa honom att kommunicera.

Försäkringskassan överklagade till kammarrätten och menade att skolans huvudman ansvarade för att pojkens behov tillgodosågs under skoltid och att skolans brister i detta avseende inte skulle läkas genom statlig assistansersättning.

Kammarrätten delade länsrättens bedömning att pojken också under skoltid behövde ha tillgång till en person med ingående kunskap om honom och hans hälsotillstånd. Särskilda skäl att bevilja assistansersättning under skoltid förelåg därför.

14.

Kammarrättens i Sundsvall dom den 6 juni 2001 i mål nr 10-2001

Målet rörde en fyraårig pojke, A, med diagnosen CP-syndrom, spastisk diplegi med vänstersidig övervikt. Han hade också epilepsi och astma. Han förflyttade sig med hjälp av rullstol. Han kunde äta med sked men maten måste vara mosad eftersom han hade svårt att svälja och lätt satte i halsen. Han klarade inte av att klä på och av sig och behövde hjälp med personlig hygien och blöjbyten. Enligt personalen på O:s daghem behövde O mycket hjälp och stöd. Han hade också i många situationer stora kommunikationssvårigheter som lätt ledde till missförstånd och konflikter. O hade en resursperson all tid han vistades på daghemmet. Enligt logopedintyg hade pojken motoriska tal-svårigheter som gjorde hans tal svårt att förstå, speciellt för utomstående personer. Han var beroende av att man lärt sig hans uttalssystem och hans sätt att förenkla talet. Försäkringskassan avslog ansökan om assistansersättning och menade att O inte hade sådana svårigheter att kommunicera som krävdes och att det inte heller i övrigt fanns särskilda skäl för att assistansersättning skulle utgå för tid då han vistades i barnomsorg. Med hänsyn tagen till föräldraansvaret bedömdes behovet av personlig assistans för de grundläggande behoven inte uppgå till 20 timmar per vecka.

Länsrätten ansåg att utredningen inte gav stöd för att pojken hade så stora svårigheter att kommunicera att den insats i form av resurspersoner som kommunen tillhandahöll inte var tillräcklig. Det hade inte heller i övrigt framkommit särskilda skäl att lämna assistansersättning för tid i barnomsorgen. Länsrätten konstaterade att A hade ett väsentligt större hjälpbehov än friska barn i samma ålder. Även friska barn i den åldern hade emellertid ett relativt omfattande behov av stöd och insatser från föräldrarna. Länsrätten ansåg vid en sammantagen bedömning att A inte behövde personlig assistans under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka.

Kammarrätten ansåg att utredningen klart visade att A:s behov av personlig assistans för sina grundläggande behov i genomsnitt översteg 20 timmar per vecka. Detta även med beaktande av föräldraansvaret. Enligt kammarrätten hade det inte framkommit särskilda skäl för att medge ersättning enligt LASS under den tid som A vistades i barnomsorgen.

15.

Kammarrättens i Stockholm dom den 24 april 2001 i mål nr 7692-2000

Målet rörde en tolvårig pojke, J, med en CP-skada som innebar ett svårt rörelsehinder, måttlig utvecklingsstörning, synskada och kommunikationsstörning. Han körde inte sin rullstol själv utan behövde hjälp vid alla förflyttningar och aktiviteter. Han behövde också hjälp att äta och dricka samt med påklädning, personlig hygien och toalettbesök. Försäkringskassan ansåg att J:s funktionshinder inte var av den arten och omfattningen att särskilda skäl förelåg att bevilja personlig assistans i skolan. Kassan ansåg att det borde vara huvudmannens uppgift att se till att de resurser som krävdes på grund av J:s behov tillfördes skolverksamheten.

Länsrätten menade att J på grund av sitt handikapp behövde en assistent som hade särskilt god kunskap om honom och hans sätt. Det fanns därför särskilda skäl att bevilja personlig assistans under skoltid. Länsrätten tog särskilt hänsyn till att pojkens svårigheter att kommunicera gjorde det svårt för den som inte närmare kände honom att förstå vad han ville ha sagt och därför krävde särskild kunskap om honom.

Kammarrätten konstaterade att J gick i en skola som var anpassad för barn som på grund av sitt handikapp hade mycket stora behov av stöd och omsorg. För att tillhandahålla detta stöd fick skolan betydligt högre skolpeng per elev än vad som är brukligt. Skolan hade fått pengar till en elevassistent till J men hade valt att ha generella resurser som hjälpte alla barn. Av skolans informationsmaterial framgick att skolan bland annat skulle tillhandahålla special-

lärare, utbildade ”conductors”, rehabiliteringskonstruktörer och sjuksköterskor. Personalen skulle ha kunskaper om varje barns diagnos och behandlingsbehov samt veta var i utvecklingen barnet befann sig. Med hänsyn till vad som framkommit om skolan och den kompetens som lärare och annan personal hade ansåg kammarrätten att huvudmannen för skolan uppfyllt kravet att se till att de resurser som krävdes med avseende på pojkens särskilda behov fanns. Mot bakgrund av skolans samlade resurser ansåg kammarrätten att det inte fanns särskilda skäl att bevilja assistansersättning.

16.

Kammarrättens i Sundsvall dom den 3 juli 2001 i mål nr 2456-2000

Målet rörde en femårig pojke, O, med cerebral pares (CP) med försenad mental utveckling och epilepsi. Han var dagtid och delar av nätterna helt beroende av hjälp med de grundläggande behoven. Han kunde inte förflytta sig själv och kunde inte sitta. Han hade inget eget språk utan gjorde sig förstådd med ögonpekning och kroppsspråk. Matningen tog nästan en timme per måltid. O vistades på daghem där han hade en egen resursperson. Familjen hade beviljats avlösarservice 35 timmar i månaden. En helg i månaden hade O plats på korttidshem. Försäkringskassan ansåg att O:s behov av hjälp med de grundläggande behoven kunde tillgodoses genom föräldraansvaret, vårdbidrag, barnomsorg och annat samhällsstöd.

Länsrätten konstaterade att O kommunicerade genom att ögonpeka och hade tydliga nej- och ja-ljud. Kommunikationsproblemen var enligt länsrätten inte av sådan art som krävdes för assistansersättning. Länsrätten konstaterade att vårdbidraget inte skulle beaktas vid prövningen av personlig assistans. Länsrätten ansåg att behovet av hjälp med de grundläggande behoven var tillgodosett genom föräldraansvaret samt barnomsorg, avlösarservice och vistelse på korttidshem.

O överklagade till kammarrätten där O:s mor framhöll att det var viktigt att O hade få personer kring sig som kände till och följde hans utveckling, att O:s resursperson inte räckte till samt att avlösarservice och hemtjänst inte var någon bra lösning eftersom få personer som utförde sådana tjänster stannade hos familjen. Vidare hade förskolan visat stor brist på flexibilitet. Försäkringskassan invände att huvudmannen för daghemmet bedömt att O:s behov tillgodosågs av resurspersonen. Försäkringskassan uppgav också att det inte fanns skäl att frångå huvudregeln att det är huvudmannens ansvar att tillgodosä barnens behov.

Kammarrätten ansåg att O var berättigad till assistansersättning och konstaterade i domskälen att pojken var flerhandikappad och behövde omfattande hjälp med sina grundläggande behov. Vidare framgick av det som pojkens mor obesträtt uppgett i kammarrätten att behoven inte kunde anses tillgodosedda genom föräldraansvar, barnomsorg, avlösarservice och vistelse på korttidshem. Med hänsyn härtill samt till arten och omfattningen av pojkens funktionshinder och hjälpbehov förelåg särskilda skäl enligt 4 § andra stycket LASS. O var därför berättigad till assistansersättning.

17.

Kammarrättens i Göteborg dom den 16 januari 2002 i mål nr 1-2001

Målet rörde en fjortonårig flicka, H, med Aspergers syndrom. Försäkringskassan drog in hennes assistansersättning med hänvisning till att hon endast behövde fem timmars assistans i veckan med de grundläggande behoven.

Länsrätten konstaterade att H kunde prata så att omgivningen förstod innebörden i vad hon sa. Hon kunde dock ofta missuppfattas och såra andra människor. Det var fråga om envägskommunikation eftersom hon talade men inte lyssnade på vad den hon talade med hade att säga. Hon kunde inte förstå kroppsspråk. Det blev ”fel” många gånger och en tredje person som kände henne mycket väl behövde gå in och tolka så att H och den hon talade med förstod varandra. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet ansåg länsrätten att H hade ett omfattande behov av hjälp med att kommunicera. Hon behövde också hjälp med sin personliga hygien, på- och avklädning samt måltider. Enligt länsrätten översteg det sammanlagda behovet av personlig assistans för flickans grundläggande behov 20 timmar per vecka. Hon var därmed berättigad till assistansersättning.

Kammarrätten uttalade att det i målet inte framkommit annat än att H hade ett språk såtillvida att hon kunde göra sig förstådd av andra och hade en konkret språkförståelse. Det hade inte kommit fram att det krävdes särskilda, ingående kunskaper om henne för att man skulle förstå henne. I övrigt hade det framkommit att hon hade svårt att koncentrera sig, att hon hade svårt att lyssna på de svar hon fick samt att hon inte förstod liknelser och skämt. Kammarrätten ansåg att det inte var visat att H hade sådana svårigheter att kommunicera att hennes behov av hjälp med kommunicering utgjorde ett grundläggande behov som berättigade till assistansersättning. Enligt kammarrätten var skolans ekonomiska situation inte en sådan omständighet som kunde beaktas vid bedömningen av om särskilda skäl förelåg. Kammarrätten ansåg att särskilda skäl att lämna assistansersättning inte förelåg. H var därmed inte berättigad till assistansersättning.

18.

Kammarrättens i Stockholm dom den 2 april 2002 i mål nr 4736-2001

Målet rörde en sextonårig flicka, M, med grav syn- och hörselnedsättning, svår DAMP samt inlärningssvårigheter. Hon hade svårt att tolka synintryck och att känna igen ansikten och att orientera sig i okänd miljö. Hon klarade inte av att uppfatta tid och att planera eller att använda pengar. Hennes verbala förmåga var god men hon kunde ”sluta sig” i samtal med okända. Hon duschade själv men behövde hjälp med att tvätta ryggen och håret. Hon klarade påklädning men behövde hjälp med blixtlås och BH samt med att avgöra vilka kläder som passade för väderleken. Hon klarade inte av att värma mat eller hålla upp en kopp när hon skulle dricka. Försäkringskassan ansåg att M inte behövde assistans med de grundläggande behoven med mer än 20 timmar per vecka och avslag därför hennes ansökan om assistansersättning.

M överklagade till länsrätten och yrkade att assistansersättning skulle beviljas. Hon menade bland annat att hon behövde personlig assistans under skoltid.

Länsrätten konstaterade att M behövde mycket omfattande personlig hjälp med hygien och måltider. Hjälpen med duschning, hårtvätt, påklädning, matlagning och med att hantera pengar föll enligt länsrätten utanför det normala föräldraansvaret för en flicka i hennes ålder. Den tid som M vistades i skolan och i korttidsboende skulle inte tas med vid bedömningen av rätten till assistansersättning. Länsrätten ansåg att behovet av personlig assistans för den dagliga livsföringen uppgick till mer än 20 timmar per vecka.

Försäkringskassan överklagade länsrättens dom till kammarrätten och uppgav bland annat att M:s behov av hjälp för de grundläggande behoven inte tillnärmelsevis uppgick till mer än 20 timmar per vecka.

Kammarrätten biföll överklagandet. Kammarrätten konstaterade att funktionshindrade barns behov av särskilt stöd i skola som regel bör tillgodoseas inom ramen för den verksamheten. Omständigheterna i målet var inte sådana att denna huvudregel skulle frångås. Tid för motivationsinsatser skulle inte medräknas och i normalfallet inte heller tid för tillsyn. M:s kommunikationsproblem var, enligt kammarrätten, inte av sådan beskaffenhet att de utgjorde grundläggande behov som berättigade till personlig assistent. Kammarrätten ansåg att behovet av stöd med avseende på de grundläggande behoven inte översteg 20 timmar per vecka.

19.

Kammarrättens i Stockholm dom den 19 juni 2002 i mål nr 2018-2001

Målet rörde en sjuårig flicka, M, med CP-syndrom av typen tonusväxling vilket innebar att hon inte kunde kontrollera sin motorik och att hon hade mycket svårt att äta. Hon hade stora svårigheter att få fram ljud och kommunicerade med enstaka tecken som krävde en van vårdare för att kunna tolkas. Hon förflyttade sig med hjälp av rullstol och behövde hjälp med alla moment i den dagliga livsföringen, såsom mathållning, på- och avklädning och personlig hygien.

Försäkringskassan ansåg att det inte förelåg särskilda skäl att bevilja assistansersättning för den tid som flickan vistades i skolan. Enligt kassan borde skolan kunna tillgodose flickans behov med hjälp av skolpengen.

Länsrätten konstaterade att M hade stora och varaktiga funktionshinder. Hon hade också kommunikationssvårigheter som krävde att man hade ingående kunskaper om henne för att kunna tolka henne. Det förelåg därför särskilda skäl att bevilja assistansersättning för den tid hon vistades i skolan.

Försäkringskassan överklagade till kammarrätten och uppgav bland annat att den skola som M gick i fick betydligt högre skolpeng samt var organiserad och upplagd på ett sådant sätt – med specialklasser och specialutbildad personal – att hennes behov tillgodosågs där.

I kammarrättens dom redogörs för ett läkarutlåtande där det bland annat uttalades att M var beroende av en personlig assistent som alltid fanns vid hennes sida och som kände henne väl både för att assistenten måste kunna tolka M:s kommunikation och signaler rätt och för att M skulle känna förtroende och trygghet i den person som hjälpte henne. M behövde också själv lära sig tolka assistentens intentioner och signaler. Assistenten behövde lära sig mycket om hur hon skulle hjälpa M i matsituationen som var speciell och tog lång tid. Det var därför, enligt läkarutlåtandet, viktigt att assistenten var en och samma person hela tiden.

Kammarrätten konstaterade att M:s funktionshinder skapade särskilda svårigheter att kommunicera med andra än hennes personliga assistent. Mot denna bakgrund och då kassan inte kunde anses ha visat att skolan faktiskt uppfyllt kravet på att tillse att de resurser som krävdes på grund av M:s kommunikationssvårigheter tillförts verksamheten ansåg kammarrätten att M var berättigad till personlig assistent också under skoltid.

20.

Kammarrättens i Stockholm dom den 29 oktober 2002 i mål nr 2615-2001

Målet rörde en tioårig pojke, H, med en grav CP-skada som bland annat omfattade talorganen och gjorde att han inte kunde prata. Försäkringskassan ansåg att särskilda skäl att lämna ersättning för tid i skolan inte förelåg. Försäkringskassan hänvisade till att skolan fick skolpeng om 320 000 kr per elev vilket skulle jämföras med normal skolpeng om 28 750 kr per elev och att det ingick i skolans ansvar att tillhandahålla det stöd som behövdes för att barnet skulle kunna tillgodogöra sig undervisningen. Kassan menade att det borde finnas resurser inom skolan att anställa resurspersoner och assistenter för eleverna.

I länsrättens dom redogjordes för ett läkarutlåtande där det angavs bland annat följande. H har en mycket grav CP-skada som både drabbat honom motoriskt och kommunikativt. Han har dessutom en hel del emotionella problem vilket komplicerar hela hans handikapp. H behöver ständigt en person vid sin sida, det vill säga med 1-2 meters radie, för att kunna kommunicera med omvärlden. I de allra flesta fall när han kommunicerar måste han ha hjälp av annan närstående person för kommunikation. Hans emotionella problem gör också att det måste vara ett fåtal personer runt honom för att han skall kunna fungera i en grupp samt i vardags- och skolmiljö.

I logopedintyg angavs bland annat följande. H kommunicerar med Bliss, som är ett bildsymbolsystem, kompletterat med ljud, gester och blick. Han har stora motoriska svårigheter och har ibland svårt att peka rätt på blisskartan, detta gäller särskilt om han blir ivrig eller upprörd. I sådana lägen kan det vara mycket svårt att tolka det H vill säga. Om H inte blir förstådd blir han mycket ofta ledsen och upprörd. Han tenderar att ge upp sina försök att kommunicera när omgivningen inte förstår. För att främja hans kommunikation är det viktigt att alla i hans närmiljö förstår Bliss och hans övriga signaler såsom kroppsspråk.

Länsrätten hänvisade till läkar- och logopedutlåtandena och ansåg att H skulle beviljas assistansersättning även för tid han vistades i skolan.

Kammarrätten konstaterade att H gick i en skola som var anpassad till barn med rörelsehinder och andra funktionshinder och att skolan fick en betydligt högre skolpeng per elev än brukligt för att kunna tillhandahålla eleverna erforderligt stöd och omsorg. Av en informationskrivelse som givits in i målet framgick att skolan hade sju s.k. resurser anställda för att bistå eleverna i det dagliga livets aktiviteter (ADL) och i undervisningen. Resurserna bistod elev-

erna med av- och påklädning, toalettbesök, hygien, matning, förflyttning, tolkning, rörelseträning m.m. Resurserna var anställda för att bistå alla elever. I övrigt framgick att skolans personal bestod av lärare, förskollärare, hantverkspedagog, musiklärare, idrottslärare, pedagogiska rådgivare och s.k. conductor och att varje elev utifrån sina förutsättningar skulle få en egen utvecklingsplan som var utarbetad av lärare och föräldrar. Lokalerna var anpassade efter elevernas behov och arbetsplatserna var individanpassade. Kammarrätten ansåg att huvudmannen för skolan uppfyllt kravet att se till att de resurser som krävdes med avseende på H:s särskilda behov tillförts verksamheten och att det därutöver inte behövdes personlig assistans. Även om H hade svåra funktionshinder förelåg mot denna bakgrund inte särskilda skäl att bevilja assistansersättning för den tid H vistades i skolan.

21.

Kammarrättens i Jönköping dom den 3 juni 2003 i mål nr 206-02

Målet rörde en tioårig flicka, J. Försäkringskassan ansåg att J var berättigad till assistansersättning men att särskilda skäl att lämna assistansersättning för tid som hon vistades i skolan eller på korttidshem inte förelåg. Försäkringskassan menade att J:s ”förmåga att kommunicera var så begränsad att den sannolikt inte skulle förbättras om assistansersättning lämnades” för tid i skola eller på korttidshem och att personlig assistent inte heller behövdes på grund av hennes hälsotillstånd när hon vistades där. Kassan hänvisade till vad som framkommit vid telefonsamtal med skolan och korttidshemmet och framhöll att enligt uppgift från arbetsledaren på korttidshemmet var det inte några problem att så många som sju personer arbetade med J.

J överklagade till länsrätten och yrkade att hon skulle beviljas personlig assistans med fler timmar. Hon hänvisade till att hon enligt läkarintyg behövde ständig tillsyn. Länsrätten – som inte berörde frågan om särskilda skäl förelåg – avslog överklagandet.

J överklagade till kammarrätten. Försäkringskassan vidhöll att det inte fanns särskilda skäl att lämna assistansersättning för tid i skola och korttidsboende men medgav att ytterligare assistanstimmar beviljades eftersom tillsynen av J var att betrakta som en aktiv insats.

Kammarrätten ansåg att särskilda skäl inte förelåg att bevilja assistansersättning för tid i skola och korttidsboende. Enligt kammarrätten skulle J:s behov av tillsyn beaktas vid bedömningen av hennes rätt till assistansersättning.

22.

Kammarrättens i Stockholm dom den 5 september 2003 i mål nr 1413-02

Målet rörde en sexårig pojke, W, med en medfödd missbildning av hjärnan. W hade en generellt försenad utveckling. Han kunde inte gå utan stöd och saknade tal. W hade svårigheter med motorisk planering och behövde stöd vid samtliga vardagliga moment som exempelvis att sätta sig på en stol eller tvätta händerna. Under sin vakna tid behövde han ständig tillsyn. Nattetid sov han dock gott. Försäkringskassan avlog W:s ansökan om assistansersättning med motiveringen att han visserligen tillhörde personkretsen enligt LSS men att hans behov av personlig assistans för att tillgodose sina grundläggande behov inte översteg 20 timmar per vecka. Det stora behovet av tillsyn var tillgodosett genom helt vårdbidrag samt genom föräldraansvaret.

W överklagade till länsrätten. Inför länsrättens prövning tillkom bland annat ett yttrande från habiliteringscentret där det angavs bland annat att W på grund av sin utvecklingsstörning inte hade förmåga att läsa av många olika personer. När han lämnades ensam eller inte förstod situationen skärmade han av sig och fick ett stereotypt beteende. W var därför helt beroende av en strukturerad miljö med fasta rutiner och att en och samma person fanns vid hans sida. Fick han inte detta stöd var risken överhängande att han ”gick in i sig själv” och avskärmade sig från omgivningen.

Länsrätten ansåg att W inte behövde assistans med de grundläggande behoven med i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Enligt länsrätten förelåg inte särskilda skäl att beakta den tid som han vistades i skola eller barnomsorg.

Kammarrätten konstaterade att ett friskt barn i W:s ålder kunde tillgodose de allra flesta av sina grundläggande behov själv. Försäkringskassans beräkning av tidsåtgången var enligt kammarrätten tilltagen i underkant, särskilt när det gällde hjälp med toalettbesök, måltider samt på- och avklädning. Vidare framgick det att W under sin vakna tid behövde ständig tillsyn bland annat för att han saknade förmåga att akta sig för t.ex. stearinljus, spisplattor och varmvatten. Kammarrätten ansåg att det – i vart fall till stor del – var fråga om sådan tillsyn som i praxis ansetts falla inom ramen för den funktionshindrades grundläggande behov. Tillsynen bedömdes vara betydligt mer omfattande än vad som kunde anses vara normal tillsyn av en sexåring. Kammarrätten ansåg att även om W hade stora svårigheter att kommunicera så framgick det inte av utredningen i målet att den kommunikation han fick till stånd endast fungerade med hjälp av personliga assistenter som mellanhand. Inte heller i övrigt fanns skäl att medge assistans för tid som han tillbringade i skola eller barnomsorg. Däremot ansåg kammarrätten att behovet av person-

lig assistans för de grundläggande behoven uppgick till mer än 20 timmar per vecka och att W därför var berättigad till assistansersättning.

23.

Kammarrättens i Göteborg dom den 10 november 2003 i mål nr 3691-2002

Målet rörde en tioårig pojke, S, med funktionshinder i form av bland annat mental retardation, autism, motoriska svårigheter, epileptiska anfall samt svår andningsproblematik som krävde hjälpmedel och mediciner. Han förstod inte talat språk, förutom ett fåtal fraser. Han kommunicerade genom kroppsspråk, bilder och ljud. Försäkringskassan ansåg att särskilda skäl förelåg att bevilja assistans under skoltid.

Riksförsäkringsverket överklagade till länsrätten och yrkade att assistansersättning inte skulle utges för den tid då S vistades i skolan. Verket hänvisade till att S gick i en träningskola särskilt anpassad för barn och ungdomar med autism och utvecklingsstörning. Skolan hade anställt en person till varje barn. Personalen var utbildade pedagoger och föräldrarna var delaktiga i anställningsprocessen. Utredningen visade enligt Riksförsäkringsverkets mening inte att S:s behov av personligt stöd under skoltid inte tillgodosågs genom skolans försorg. S ansåg att överklagandet skulle avslås och hänvisade bland annat till ett nyhetsbrev från skolans rektor.

Länsrätten avlog överklagandet. Länsrätten konstaterade att S endast kunde kommunicera med människor som kände honom väl och att hans hälsotillstånd krävde ingående kännedom om honom bland annat för att hans mediciner skulle kunna skötas på ett korrekt sätt. När det gällde skolans förmåga att tillgodose S:s behov hänvisade länsrätten till att enligt nyhetsbrevet från skolans rektor en verksamhetsförändring skulle genomföras som bland annat innebar att det inte längre skulle finnas personal med ansvar för endast ett barn. Mot denna bakgrund föreföll det, enligt länsrättens mening, osäkert om S genom skolans försorg skulle få tillräckligt stöd med hänsyn till hans svåra funktionshinder och speciella behov. Särskilda skäl att lämna assistansersättning bedömdes därför föreligga.

Riksförsäkringsverket överklagade till kammarrätten. S bestred bifall till överklagandet och framhöll bl.a. att han överhuvudtaget inte kunde kommunicera med sin omgivning om hans personliga assistent med sin speciella kunskap och kännedom om honom inte fanns tillgänglig och att detta ledde till att han blev otrygg och mådde mycket dåligt. Det var även med hänsyn till hans övriga hälsotillstånd av synnerlig vikt, och vid vissa inte förutsebara

tillfälligen helt livsavgörande, att hans personliga assistent fanns till hands för att tolka hans subtila signaler.

Kammarrätten ansåg att pojken funktionshinder var av sådan art och omfattning att han var berättigad till assistansersättning också under skoltid.

3.4 Sjukvård eller egenvård

24.

Kammarrättens i Göteborg dom den 19 september 2002 i mål nr 4056-2001

Målet rörde en knappt tvåårig flicka, N, med en sjukdom som innebar avvikelser i brosk- och skelettstrukturer i kroppen. N hade trånga andningsvägar och hade mycket svårt att andas. Hon kunde inte äta på vanligt sätt utan hade en sond inopererad på magen. För att kunna andas hade hon fått inopererad en tracheostomi vilket är en konstgjord förbindelse mellan luftstrupen och yttervärlden i form av ett böjt plaströr. N behövde ständig tillsyn av personer som kunde suga rent om det blev stopp i luftvägen. N hade vårdats på sjukhus långa perioder men vårdades vid tidpunkten för Försäkringskassans beslut i hemmet. Försäkringskassan ansåg att N hade ett omfattande tillsyns- och omvårdnadsbehov under hela dygnet och att hon därför var berättigad till assistansersättning.

Riksförsäkringsverket överklagade Försäkringskassans beslut till länsrätten. Enligt Riksförsäkringsverket skulle de insatser som tracheostomin krävde betraktas som sjukvårdande behandling och inte berättiga till assistansersättning. De övriga insatser som N krävde uppgick inte till 20 timmar per vecka. Hon var därför inte berättigad till assistansersättning.

Länsrätten fann att vården av N till en tredjedel bestod av medicinsk vård och till två tredjedelar av icke medicinsk vård. N beviljades assistansersättning för den icke medicinska vården.

Riksförsäkringsverket överklagade länsrättens dom till kammarrätten.

Kammarrätten konstaterade att de personer som skulle sköta tillsynen av N hade genomgått utbildning för att kunna sköta tracheostomin och att delegation utfärdats till dessa personer av läkare. Flickan behövde tillgång till denna sjukvårdsutbildade personal dygnet runt. All den hjälp som denna personal tillhandahöll skulle betraktas som sjukvård som inte berättigade till assistansersättning. Det var, enligt kammarrätten, inte möjligt att betrakta en del av

den hjälp som de sjukvårdsutbildade personerna lämnade som icke sjukvårdande behandling. Det övriga behovet av hjälp och tillsyn som N hade och som inte tillgodosågs av den utbildade personalen var med tanke på föräldraansvaret inte så stort att N hade rätt till assistansersättning.

25.

Kammarrättens i Stockholm dom den 10 november 2003 i mål nr 641-02

Målet rörde en ettårig pojke, N, med en medfödd muskelsjukdom. N var beroende av andningshjälp dygnet runt eftersom hans lungor annars föll ihop. Han kunde inte svälja eller hosta och hade sondmatats från början. Han måste sugas i munnen flera gånger i timmen. Han behövde andningsgymnastik flera gånger per dag samt sjukgymnastik och mungymnastik. Försäkringskassan beviljade honom assistansersättning dagtid men inte under nattetid eftersom den hjälp som N då fick till största delen bedömdes vara sjukvård. Övriga insatser som kunde behövas nattetid ansågs vara tillgodosedda genom vårdbidrag och föräldraansvar.

Länsrätten ansåg att de insatser som N behövde inte kunde betecknas som sjukvård och att han därför var berättigad till assistansersättning även nattetid.

Kammarrätten inhämtade ett yttrande från Socialstyrelsen. Av yttrandet framgick att det i vården hemma av N fanns inslag av medicinsk vård men att denna vård måste vävas in i den ordinarie basvården och i den stimulans som N behövde för att utvecklas intellektuellt. Sett från ett helhetsperspektiv borde därför insatserna ses som egenvård och inte sjukvård. Kammarrätten fann med hänvisning till yttrandet att vården av N skulle betraktas som egenvård. N var därför berättigad till assistansersättning.

26.

Kammarrättens i Stockholm dom den 19 mars 2004 i mål nr 8190-02

Målet rörde en åtta månader gammal pojke, E, med en allvarlig hjärnskada. E hade under sina första nio månader vårdats på sjukhus och behövde tracheostomi för att kunna andas. Han matades genom sond. Försäkringskassan avslag E:s ansökan om assistansersättning med motiveringen att respiratorvård var sjukvårdande behandling och att ansvaret för sjukvårdande behandling låg på landstinget. I ett intyg utfärdat av en överläkare vid långtidsintensivvårdsavdelningen (LIVA) vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus uppgavs bland annat följande. Barn med den typ av funktionshinder som E hade behövde alltid en vuxen i sin omedelbara närhet som kunde hjälpa till med att

suga rent i luftvägarna och hjälpa till med andningen. I dagligt tal kallades dessa insatser sjukvård eftersom det krävdes undervisning av de personer som skulle sköta barnet. Någon skarp skiljelinje gick dock inte att dra mellan sjukvårdande insatser och vanlig omvårdnad eftersom alla dessa åtgärder blandades kontinuerligt under dygnets olika timmar. Man kunde därför inte definiera exakt vid vilken tidpunkt man utförde en sjukvårdande insats respektive vanlig omvårdnad. I E:s fall uppskattade överläkaren att de sjukvårdande insatserna utgjorde 20 procent av de timmar som E behövde assistans.

Länsrätten – som konstaterade att förhållandena ändrats på så sätt att E inte längre behövde ha respiratorvård – fann inte anledning att ifrågasätta den fördelning mellan sjukvård och egenvård som redovisats i läkarintyget. De vård- och omsorgsinsatser som E var i behov av skulle alltså till 80 procent utgöra sådana insatser för vilka assistansersättning skulle utgå. Länsrätten återförvisade målet till Försäkringskassan för beräkning av antalet timmar med personlig assistans.

Försäkringskassan överklagade länsrättens dom till kammarrätten och anförde bland annat att det i läkarintyget inte preciserats vilka delar av E:s omvårdnadsbehov som skulle hänföras till sjukvård respektive egenvård. Försäkringskassan ansåg vidare att eftersom det krävdes sjukvårdsutbildning och omfattande instruktioner för att omgivningen skulle kunna sköta E var omvårdnaden att betrakta som sjukvård.

Enligt kammarrätten stod det, även med hänsyn tagen till föräldraansvaret samt till att en del av E:s hjälpbehov kunde hänföras till sjukvård, klart att E hade ett behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Kammarrätten fann därför att E var berättigad till assistansersättning.

27.

Kammarrättens i Stockholm dom den 19 mars 2004 i mål nr 4634-02

Målet rörde en knappt nio månader gammal flicka, S, med en förträngning av luftstrupen och sammanväxta stämband. S var beroende av tracheostomi för att kunna andas. Hon hade tidigare haft matsond men åt nu via munnen. Försäkringskassan avslag ansökan om assistansersättning med motiveringen att alla barn i S:s ålder behövde hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov. Den ständiga övervakning och tillsyn som S behövde ingick, enligt Försäkringskassan, inte i de grundläggande behoven.

S:s föräldrar överklagade Försäkringskassans beslut och yrkade att S skulle beviljas 56 timmar med assistans per vecka. I ett intyg utfärdat av en överläkare vid LIVA vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus uppgavs bland annat att barn med trachealkanyl alltid behövde ha en vuxen i dess omedelbara närhet som kunde lyssna på barnet. Utbildning av de personliga assistenterna var inriktad mot det enskilda barnets behov. Det fanns flera svårigheter i att bedöma hur stor del av tiden som föräldrar och assistenter ägnade sig åt sjukvårdande insatser. LIVA hade sedan i början av 1990-talet använt en egen utvecklad mall för bedömningen av tidsåtgången för sjukvård respektive egenvård och på basen av denna mall beräknades de sjukvårdande insatserna för S:s del uppgå till mellan 10 och 15 procent av den totala omvårdnadstiden.

Länsrätten konstaterade inledningsvis att det var ostridigt att S tillhörde personkretsen i 1 § punkten 3 LSS. Länsrätten fann med hänsyn till den utredning som fanns om S:s funktionshinder och krav på omvårdnad samt med hänsyn tagen till vad som i förarbetena sagts om barns rätt till assistansersättning att S:s behov av hjälp och tillsyn vida översteg det som omfattades av föräldraansvaret. S var därför berättigad till assistansersättning enligt yrkandet.

Försäkringskassan överklagade länsrättens dom till kammarrätten och uppgav bland annat att barn i S:s ålder normalt hade ett hjälpbehov som motsvarade de grundläggande behoven. Kassan ansåg även att det fanns skäl att avgöra hur stor del av S:s totala hjälpbehov som utgjorde sjukvårdande insatser. Försäkringskassan hänvisade till att Kammarrätten i Göteborg i dom den 19 september 2002 i mål nr 4056-2001 ansett att den omständigheten att sjukvårdskunnig personal även tillhandahållit annan hjälp som tillgodosett en persons grundläggande behov inte utgjorde skäl att fördela kostnadsansvaret på olika huvudmän.

Kammarrätten inhämtade yttrande från Socialstyrelsen. I yttrandet uppgavs bland annat att S:s behov av stöd och hjälp vida översteg det föräldraansvar som stadgas i föräldrabalken för barn i motsvarande ålder. Socialstyrelsen underströk vidare att Regeringsrätten i avgörandet RÅ 1997 not. 60 slagit fast att övervakning av barn med tracheostomi berättigade till assistansersättning.

Kammarrätten fann med hänsyn till vad överläkaren vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus anfört och vad Socialstyrelsen uppgivit i sitt yttrande att endast en mindre del av S:s grundläggande behov krävde sjukvårdande insatser. Att vården i hemmet innehöll inslag av sjukvård till en mindre del medförde, enligt kammarrätten, inte att hela vården var att betrakta som sjukvård. Även med hänsyn till att en viss del av omvårdnaden av S kunde hänföras till sjukvård och att avdrag skulle göras för föräldraansvaret fann kammarrätten att

S:s behov av hjälp för att kunna tillgodose sina grundläggande behov var av sådan omfattning att det stod klart att hon behövde personlig assistans under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Kammarrätten delade länsrättens bedömning att S var berättigad till 56 timmar med assistans per vecka.

28.

Kammarrättens i Stockholm dom den 19 mars 2004 i mål nr 926-03

Målet rörde en tvåårig flicka, N, med en fortskridande neurologisk sjukdom. N hade en kraftigt försenad psykomotorisk utveckling och låg muskelspänning och var därför alltid sängliggande. Hon hade flera epileptiska anfall varje dag. Hon hade även andningssvårigheter och hade därför fått en trachealkanyl inopererad. Hon fick näring genom s.k. gastrostomi, en slang genom bukväggen in till magsäcken. Försäkringskassan avlog ansökan om assistansersättning med motiveringen att alla barn i N:s ålder behövde hjälp med sina grundläggande behov. Den vård och tillsyn som inte tillgodosågs genom föräldraansvaret och som inte var att betrakta som medicinsk vård bedömdes täckas av det tidigare beviljade hela vårdbidraget.

I ett intyg utfärdat av en överläkare vid LIVA vid Astrid Lindgrens Barnsjukhus uppgavs bland annat att barn med trachealkanyl aldrig kunde lämnas ensamma utan att de dygnet runt måste ha en vuxen följeslagare som var utbildad i att handha barnets luftvägar och trachealkanyl. Barnen behövde ofta sekretsugas eftersom sekretet annars kunde täppa igen kanylen. Barn med trachealkanyl hade även svårigheter att kommunicera och behövde därför lära sig teckenspråk. I N:s fall uppskattades de sjukvårdande insatserna till ca 20 procent av den totala tiden för omvårdnad.

Länsrätten konstaterade inledningsvis med hänvisning till Regeringsrättens avgörande RÅ 1997 ref. 23 att det faktum att vårdbidrag utgick inte påverkade bedömningen av rätten till personlig assistans enligt LASS. Enligt länsrätten innebar ett normalt föräldraansvar något helt annat än den arbetsinsats som ett barn med omfattande funktionshinder krävde av sina föräldrar. Länsrätten fann att N:s behov av personlig assistans utan tvekan översteg vad föräldraansvaret omfattade. 80 procent av den totala tiden för omvårdnad fick, enligt länsrätten, hänföras till sådan vård och tillsyn för vilken assistansersättning kunde utgå.

Försäkringskassan överklagade till kammarrätten och uppgav bland annat att eftersom omvårdnaden av N krävde viss sjukvårdsutbildning och omfattande instruktioner hos dem som såg till henne låg ansvaret för denna omvårdnad på landstinget.

Även med hänsyn tagen till att en viss del av omvårdnaden av S kunde hänföras till sjukvård och att avdrag skulle göras för föräldraansvaret fann kammarrätten att N:s behov av hjälp för att kunna tillgodose sina grundläggande behov varit av sådan omfattning att det stått klart att hon hade behövt personlig assistans under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. N hade därför varit berättigad till assistansersättning.

3.5 Övriga frågor

29.

Kammarrättens i Jönköping dom den 23 mars 2001 i mål nr 618-1999

Målet rörde en trettonårig pojke, P, med CP-skada med tonusväxling. P var rullstolsburen, saknade tal och hade ständiga okontrollerade rörelser. Han behövde hjälp med att sköta sin hygien, att äta och med förflyttningar. Han somnade inte förrän mycket sent på natten. Han behövde tillsyn när han var uppe nattetid eftersom han annars kunde skada sig själv. Försäkringskassan beviljade P 10,5 assistanstimmar dagtid under vardagarna samt 13 timmar dagtid under helger. Nattetid beviljades P 2,5 timmar med aktiv assistans. Under vardagsnätter beviljades han 4 timmar med jourassistans och under helgnätterna 5 timmar med jourassistans.

P överklagade Försäkringskassans beslut till länsrätten och uppgav att han behövde 24 assistanstimmar per dygn med tanke på att han inte sov på nätterna. De extra assistanstimmar som Försäkringskassan beviljat nattetid täckte inte hans behov. Han uppgav vidare att det inte gick att anställa utomstående assistenter med den jourersättning som Försäkringskassan beviljat. Han behövde även dubbel assistans för att sköta sin hygien och vid fritidsaktiviteter. Länsrätten beviljade P ytterligare en timme med dubbel assistans.

Kammarrätten fann att Försäkringskassan vid sin prövning inte tagit hänsyn till P:s behov av personlig assistans jourtid nattetid under de dagar som betecknats som lov dagar. Enligt Försäkringskassans egna beräkningar motsvarade detta 61 nätter per år. Kammarrätten beviljade därför personlig assistans med ytterligare 61 timmar per år.

30.

Kammarrättens i Sundsvall dom den 4 oktober 2001 i mål nr 1690-2001

Målet rörde en sjuårig pojke, M, som deltog i s.k. Move and Walkträning en, ibland två, månader per år. Försäkringskassan ansåg att M inte var berättigad till assistansersättning under träningsperioderna.

Länsrätten ansåg att det utökade behov av assistans som uppkom under träningsperioderna utgjorde ett stadigvarande behov och skulle berättiga till assistansersättning.

Kammarrätten ansåg att även om träningsperioderna var återkommande med ett eller ett halvt års intervall så kunde behovet av den utökade assistansen under dessa perioder inte anses hänförligt till den dagliga livsföringen på ett sådant sätt att rätt till assistansersättning förelåg. M:s assistansbehov skulle i stället prövas av kommunen inom ramen för LSS.

4 **Kommentarer**

4.1 **Inledning**

Rättsfallsöversikten omfattar 30 domar. Av dessa rör 11 domar flickor och 19 domar pojkar. Barnens åldrar är fördelade på så sätt att 13 av domarna rör barn i åldern 0–6 år (varav 5 flickor och 8 pojkar) medan 12 av domarna rör barn i åldern 7–12 år (varav 4 flickor och 8 pojkar) och 5 domar rör barn och ungdomar i åldern 13–22 år (varav 2 flickor och 3 pojkar). I knappt hälften av fallen, 13 domar, har domstolsprocessen lett till att barnen bedömts ha större rätt till personlig assistans än vad Försäkringskassan beslutat om. Av dessa 13 domar rör 7 domar barn i åldern 0–6 år.

Det bör noteras att utgången i de mål som refereras i översikten i hög grad är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Bedömningen grundas på en sammanvägning av en mängd olika faktorer. Av dessa har bara ett urval kunnat tas med för att inte referaten ska bli alltför långa. Det bör också framhållas att domstolarna grundar sin bedömning på hela processmaterialet. Det kan därför finnas omständigheter som inte nämns i domarna men som ändå påverkat bedömningen. I många fall kan det också vara svårt att veta exakt vilka omständigheter som domstolarna ansett vara av avgörande betydelse vid sin bedömning. Detta leder till att det inte går att uttala sig generellt om vilka kriterier som skall vara uppfyllda för att till exempel en kommunikationsstörning eller ett annat funktionshinder eller någon annan omständighet skall uppfylla förutsättningarna för att ge rätt till personlig assistans.

4.2 **Allmänt om barns rätt till assistansersättning**

En slutsats som kan dras av de här redovisade kammarrättsavgörandena är att uttalandena i prop. 1992/93:159 om att endast de barn som hade ett mycket omfattande omvårdnadsbehov under *hela dygnet eller stora delar av dygnet* skulle ha rätt till assistansersättning inte längre i någon nämnvärd omfattning beaktas av kammarrätterna. En sexårig pojke som på grund av en medfödd missbildning av hjärnan behövde ständig tillsyn under sin vakna tid – där emot inte när han sov – ansågs vara berättigad till assistansersättning (22). I ett annat mål hade försäkringskassan ansett att en nioårig flicka med ryggmärgsbråck, nedsatt njurfunktion och nedsatt syn inte hade rätt till assistansersättning eftersom hennes omvårdnadsbehov inte omfattade minst tolv timmar per dygn. Kammarrätten fann dock att flickan var berättigad till assistansersättning eftersom hennes hjälpbehov avseende de grundläggande

behoven i genomsnitt översteg 20 timmar per vecka (3). I ett annat fall ansåg försäkringskassan att en tolvårig flicka med utvecklingstörning, autism och grav synnedsättning inte var berättigad till assistansersättning eftersom de direkta vårdinsatserna inte uppgick till tolv timmar per dygn. Kammarrätten fann dock att flickan var berättigad till assistansersättning eftersom hennes behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov i genomsnitt översteg 20 timmar per vecka (9).

LASS gör ingen åtskillnad beträffande villkoren för barns respektive vuxnas rätt till assistansersättning; i båda fallen måste behovet av hjälp för att tillgodose de grundläggande behoven överstiga i genomsnitt 20 timmar per vecka. I barnens fall görs avdrag för föräldraansvaret vid bedömningen av behovet av assistansersättning. Även sedan kammarrätterna gjort detta avdrag kvarstår dock det förhållandet att assistansersättning beviljas barn vars grundläggande behov inte är så omfattande som de beskrivs i propositionen.

4.3 Föräldraansvaret

Det är naturligtvis svårt att generellt uttala sig om föräldraansvarets omfattning. Inte bara barnets ålder är avgörande utan föräldraansvaret kan variera stort för två barn i samma ålder. Som Regeringsrätten framhållit är både barnets ålder, utveckling och omständigheterna i övrigt avgörande för omfattningen av föräldraansvaret (7). Samtidigt bygger tanken på ett avdrag för föräldraansvar vid bedömningen av barns rätt till assistansersättning på att man skall kunna fastställa en schablon för vad som är ett normalt föräldraansvar för ett icke funktionshindrat barn i en viss ålder.

Ju yngre barnet är desto större är naturligen föräldraansvaret. Kammarrätten fann i en dom att en ettårig pojke, som behövde intravenös tillförsel av näringsdropp 13 timmar per dygn, inte var berättigad till assistansersättning. Avgörande synes ha varit pojkens låga ålder som enligt kammarrätten innebär att ”den övervägande delen” av den tid det tog att tillgodose hans grundläggande behov skulle omfattas av föräldraansvaret (1). En femåring ansågs fortfarande ha ”ett betydande behov” av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov (6). Däremot ansågs en sexåring själv kunna tillgodose ”de allra flesta” av sina grundläggande behov själv (22). För en åttaåring utan funktionshinder bedömdes föräldraansvaret uppgå till tre timmar per dygn (5). Även vid bedömningen om en tioåring var berättigad till assistansersättning var det möjligt att ta hänsyn till föräldraansvaret (4). En tolvåring ansågs däremot ha ”ett begränsat” behov av hjälp avseende sina grundläggande behov. Det var därför inte möjligt att med hänsyn till föräldraansvaret bortse från ”någon nämnvärd del” av de grundläggande behoven när man bedömde

tolvåringens rätt till assistansersättning (9). Av de här redovisade domarna kan man dra slutsatsen att det i vart fall är möjligt att ta hänsyn till föräldrans ansvar upp till att barnet fyllt tio år.

En fråga med anknytning till föräldrans ansvar är om, och i så fall i vilken utsträckning, föräldrar har ansvar för att bistå vuxna barn som de lever i hushållsgemenskap med. Denna fråga har prövats i ett fall (8) där kammarrätten inte godtog länsrättens inställning att förälders ansvar för vuxna barn kunde jämföras med makars ansvar för varandra.

4.4 Assistansersättning i barnomsorg och skola

Frågan om särskilda skäl föreligger att lämna assistansersättning för tid i barnomsorg eller skola berörs i elva av de kammarrättsdomar som rättsfallsöversikten omfattar. I fyra av dessa domar (13,16,19,23) ansåg kammarrätterna att särskilda skäl förelåg. De fyra barn som domarna rörde hade alla stora svårigheter att kommunicera. Tre av barnen behövde också omfattande hjälp vid måltiderna. Ett av barnen hade andningssvårigheter som kunde bli akuta.

Även i de fall där kammarrätterna ansåg att särskilda skäl inte förelåg hade barnen i flera fall svårigheter av varierande grad att kommunicera. I ett av dessa fall (22) konstaterade kammarrätten att även om barnet hade stora svårigheter att kommunicera så framgick det inte att den kommunikation som barnet fick till stånd endast fungerade med hjälp av personliga assistenter som mellanhand. I ett annat fall (17) konstaterades att det inte krävdes särskilda ingående kunskaper om barnet för att man skulle förstå henne.

Det finns exempel på domar där barnen haft mycket stort behov av personlig assistans med de grundläggande behoven men där särskilda skäl ändå inte ansetts föreligga. I två sådana fall (15, 20), som rörde barn som gick i samma skola, hänvisade kammarrätten (Kammarrätten i Stockholm) till att den skola som barnen gick i var anpassad för barn med funktionshinder och fick betydligt högre skolpeng per elev än vad som var brukligt. Kammarrätten konstaterade i dessa domar också att huvudmannen för skolan uppfyllt kravet att se till att de resurser som krävdes med avseende på barnets särskilda behov tillförts verksamheten. I en annan dom (19) ansåg samma kammarrätt att försäkringskassan inte kunde anses ha visat att samma skola som i nyss nämnda fall (15, 20) faktiskt uppfyllt kravet på att se till att de resurser som krävs på grund av barnets kommunikationssvårigheter tillförts verksamheten. Särskilda skäl att lämna assistansersättning för tid i skolan ansågs därför föreligga.

Av avgörande betydelse för bedömningen i dessa fall förefaller ha varit om skolan tillgodosett barnets behov eller inte.

I ett fall (17) menade kammarrätten att skolans ekonomiska situation inte var en sådan omständighet som kunde beaktas vid bedömningen av om särskilda skäl förelåg.

4.5 Hjälp- och tillsynsbehov

När kammarrätterna bedömt att tillsynsbehovet varit av sådan art att det skall betraktas som ett grundläggande behov har det i flera fall funnits en koppling till kommunikationsproblem hos barnet. I en dom (9) ansåg kammarrätten att den tillsyn som föräldrarna faktiskt behövde ha över barnet för att förhindra att hon skadade sina syskon förutsatte ingående kunskaper om henne med tanke på hennes kommunikationsproblem. Det rörde sig därför om sådan tillsyn som grundande rätt till assistansersättning. I en annan dom (10) konstaterade kammarrätten att barnet hade uttalade kommunikationssvårigheter och att det var av synnerlig vikt för hans fortsatta utveckling att hans kommunikationsförmåga förbättrades. Detta skulle, enligt kammarrätten, beaktas vid bedömningen av hjälp- och tillsynsbehovet. Motsatt bedömning gjordes i en dom (22) där kammarrätten konstaterade att barnet visserligen hade stora svårigheter att kommunicera men där det, enligt kammarrätten, inte framgick att kommunikationen endast fungerade med hjälp av assistenter som mellanhand.

I ett mål (22) uppkom frågan om tillsynsbehovet för en pojke som under sin vakna tid behövde ständig tillsyn bl.a. för att han saknade förmåga att akta sig för till exempel stearinljus, spisplattor och varmvatten var sådant att det föll inom ramen för de grundläggande behoven. Kammarrätten ansåg att – i vart fall till stor del – så var fallet. I ett annat mål (11) hade föräldrarna uppgett att de flera gånger dagligen tvingades ingripa för att avvärja farliga situationer. Kammarrätten bedömde att det stöd som barnet behövde i stort sett bestod av tillrättavisningar och övervakning och inte berättigade till personlig assistans. Inte heller övervakningen av en pojke som, enligt modern, när han utsattes för alltför många sinnesintryck kunde bli förtvivlad och dunka huvudet hårt i golvet eller springa rakt in i väggen ansågs utgöra ett grundläggande behov (12).

I ett fall (12) uppkom frågan om träning av bland annat syn, hörsel, fingrar och ben samt gång och toaletträning skulle utgöra grundläggande behov. Kammarrätten konstaterade att all träning och stöd som funktionshindrade – inte minst barn – behövde krävde ett visst mått av kunskap om personen och

funktionshindret. Kammarrätten ansåg att träningen i det aktuella fallet inte krävde så ingående kunskaper om barnet att den skulle betraktas som ett grundläggande behov.

4.6 Sjukvård eller egenvård

I alla de fem domar som granskats i detta avsnitt rörde det sig om mycket små barn som var beroende av tekniskt stöd för att kunna andas. I alla fallen hade barnen även svårt att tillgodogöra sig näring och hade därför sondmatats. Omständigheterna var alltså ganska likartade. I fyra av de fem fallen fann kammarrätten att den omvårdnad barnen behövde för att tillgodose sina grundläggande behov inte var att betrakta som sjukvård och att barnen därför var berättigade till assistansersättning (25, 26, 27 och 28). I det fall där omvårdnaden ansågs utgöra sjukvård (24) hade personalen delegation från läkare att sköta omvårdnaden av barnet. Någon delegation fanns inte i de övriga fallen. En slutsats som kan dras av de granskade domarna är att behandlande läkares åsikt väger mycket tungt vid den sammantagna bedömningen av om omvårdnaden är sjukvård eller egenvård. Vidare kan även konstateras att kammarrätterna inte funnit något hinder för att omvårdnaden delas upp i sjukvård och egenvård även om den utförs av samma personer. Någon sådan uppdelning godkändes dock inte när det rörde sig om personal som hade delegation från läkaren (24). Att personalen har genomgått viss instruktion/utbildning i att ha hand om de tekniska hjälpmedlen har inte ensamt ansetts medföra att omvårdnaden är att betrakta som sjukvård (26, 28).

4.7 Övrigt

Regeringsrätten konstaterade i rättsfallet RÅ 1997 ref. 23 att det förhållandet att vårdnadshavaren uppbär vårdbidrag för barnet inte skall påverka bedömningen av barnets rätt till assistansersättning. Trots det finns flera exempel på att försäkringskassorna vägt in att vårdnadshavaren fått vårdbidrag.

5 Förteckning över domar

Föräldraansvaret

Regeringsrätten

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>
2004-02-06	8600-99

Kammarrättsdomar

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>	<i>Kammarrätt</i>
2000-11-22	1306-2000	Kammarrätten i Stockholm
2000-12-11	4295-2000	Kammarrätten i Stockholm
2001-09-27	7485-2000	Kammarrätten i Göteborg
2002-10-04	6247-2001	Kammarrätten i Stockholm
2003-06-24	4452-2002	Kammarrätten i Stockholm
2003-10-28	2115-02	Kammarrätten i Jönköping
2004-01-15	3256-02	Kammarrätten i Jönköping

Hjälp- och tillsynsbehov

Kammarrättsdomar

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>	<i>Kammarrätt</i>
2000-12-15	2270-2000	Kammarrätten i Jönköping
2001-09-19	6243-2000	Kammarrätten i Göteborg
2001-12-14	3755-1999	Kammarrätten i Jönköping
2003-11-28	4974-03	Kammarrätten i Göteborg

Assistansersättning i barnomsorg och skola

Kammarrättsdomar

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>	<i>Kammarrätt</i>
2000-09-29	5481-1999	Kammarrätten i Göteborg
2001-06-06	10-2001	Kammarrätten i Sundsvall
2001-04-24	7692-2000	Kammarrätten i Stockholm
2001-07-03	2456-2000	Kammarrätten i Sundsvall
2002-01-16	1-2001	Kammarrätten i Göteborg
2002-04-02	4736-2001	Kammarrätten i Stockholm
2002-06-19	2018-2001	Kammarrätten i Stockholm
2002-10-29	2615-2001	Kammarrätten i Stockholm
2003-06-03	206-02	Kammarrätten i Jönköping
2003-09-05	1413-02	Kammarrätten i Stockholm
2003-11-10	3691-2002	Kammarrätten i Göteborg

Sjukvård eller egenvård

Kammarrättsdomar

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>	<i>Kammarrätt</i>
2002-09-19	4056-2001	Kammarrätten i Göteborg
2003-11-10	641-02	Kammarrätten i Stockholm
2004-03-19	8190-02	Kammarrätten i Stockholm
2004-03-19	4634-02	Kammarrätten i Stockholm
2004-03-19	926-03	Kammarrätten i Stockholm

Övriga frågor

Kammarrättsdomar

<i>Datum</i>	<i>Mål nr</i>	<i>Kammarrätt</i>
2001-03-23	618-1999	Kammarrätten i Jönköping
2001-10-04	1690-2001	Kammarrätten i Sundsvall